

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Литвищенка Олександра Володимировича
«УНІВЕРСАЛІЗМ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ О. І. НАЗАРЕНКА:
ЦІННІСНО-СМИСЛОВИЙ ПІДХІД»

представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Харківська школа народно-інструментального виконавства має ряд потужних традицій, серед яких особливо цінними є спадкоємність, вивчення досвіду, шанобливе ставлення до творчості корифеїв, які впродовж багатьох десятиліть формували музичне життя Харкова та України. Творчість Олександра Івановича Назаренка, авторитетного митця харківської баянної школи, охоплює понад півстолітній період. На цей історичний проміжок часу випало декілька етапів розвитку баянного мистецтва, які символізують динаміку його змін від становлення до визнання в академічному середовищі у триєдності виконавства, композиторської творчості та музикознавчої науки, де осмислено усі баянні новації. Такі еволюційні зрушення були активовані процесами, що відбувалися в народно-інструментальному мистецтві Харкова і у тому, безумовно, вагомий особистий внесок належить Олександрю Назаренку.

Творчість видатного діяча закарбована в його композиторських опусах, втілена в численних концертних програмах, продовжується в музичній діяльності вдячних послідовників та учнів, один із яких – Олександр Володимирович Литвищенко і здійснив це монографічне дисертаційне дослідження. Вихованці школи О. Назаренка успішно реалізують та примножують досягнення свого наставника, адже «досвід наслідування виконавських традицій харківської баянної школи є багатофункціональним та багатовекторним, за рахунок чого примножується і передається від вчителів до учнів вже багато десятиліть» (с. 47). Виконати аналітику потужного творчого доробку О. Назаренка, осмислити внесок у

розвиток сучасного українського баянного мистецтва та виявити грані його музичної діяльності авторіві вдалося наблизившись до розуміння особистості митця, таємниць творчого методу, специфіки композиторського стилю, успадкованого духовного, виконавського і педагогічного досвіду як певної єдності художніх традицій і принципів.

Дисертація О. Литвищенка має беззаперечну *наукову новизну* та є *оригінальним дослідженням*. У роботі висвітлено магістральні вектори творчості Олександра Назаренка, розглянуто динаміку становлення індивідуальної стилістики, а також на конкретних видах діяльності та окремих опусах осмислено творче поле митця. Наукове дослідження вирізняється чіткою, логічною *структурою*, цілісністю, вдало обраний ракурс вивчення творчості митця, який здійснено крізь призму теорії універсалізму та ціннісного-сміслового підходу, як одного з ефективних сучасних методів музикознавчого дискурсу. Саме такий багаторівневий та багатогранний зріз дав можливість розкрити глибинні засади творчої лабораторії Митця-Педагога-Людини.

До обраної стратегії наукового пошуку дисертант цілеспрямовано долучив реалізацію «ціннісної діяльності творчої особистості» (с. 68), зокрема через осмислення таких узагальнених категорій як «цінність» та «загальнолюдські цінності», а також «ціннісно-сміслову сферу» та «системну ієрархію» цінностей і слід визнати, що завдяки цьому вдалося вибудувати струнку методологію дослідження. Надбанням дисертації вважаємо виокремлення критеріїв оцінки ціннісної діяльності творчої особистості, деталізовану розшифровку оригінального та багатоаспектного авторського стилю О. Назаренка.

Дбайливо, із зацікавленістю і особливою шанобливістю в роботі досліджено факти життєвих подій О. Назаренка: автору вдалося встановити важливі історичні відомості, зафіксувати цінні автобіографічні спогади та ретельно простежити становлення виконавської майстерності музиканта яке нероздільно пов'язане з Харковом – від років навчання, роботи в оркестрах та

Харківській обласній філармонії, діяльності соліста-баяніста та концертмейстера до викладання в музичному училищі та Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського. Крізь призму взаємовпливів та творчих зв'язків з харківськими митцями, особливо Володимиром Подгорним (художні принципи, виконавська манера та інші), а також з відомими в Україні діячами академічного народно-інструментального мистецтва розглянуто дуалізм композиторської та виконавської діяльності. Аналітиці піддано значну частину доробку Назаренка-композитора, узагальнено результати багаторічної роботи з оркестром баяністів, детально розкрито творчий почерк, виявлено репертуарні пріоритети, зосереджено увагу на особливому відношенні до витонченості барв тембрової палітри, бездоганному володінні звуком, професійності виконання та артистичних рисах сольної гри.

У дисертаційному дослідженні вдалося зафіксувати коло виконавських вимог О. Назаренка щодо прийомів звукоутворення, динамічного і оркестрового мислення, техніки та штрихової палітри у створенні особливого тембрового колориту баянного звучання які мають «асоціації з пейзажними та звукотворчими образами (коливання морської хвилі, подих вітру, шепіт листя, холодне місячне світло)» (с. 148) та виявляють «рельєфність, яскравість, гнучкість інтонаційного контуру верхніх голосів» (с. 97), тембральну насиченість (оркестральність): «звук повинен литися, бути легким <...> глибоким, холодним, світлим, матовим, гострим, м'яким» (с. 94).

Справжні одкровення про Людину і Митця вдалося узагальнити у своїй праці Олександр Литвищенку: «Магнетизм відкритого та таємничого генія був колосальної сили, що призводило до зближення та концентрації людей, які тягнулись до нього у близьке коло. Увагу привертала його безпосередність у житті – найголовніша риса характеру митця. Магнетична натура О. Назаренка проявлялась також у щирості та відкритості» (с. 53).

Дисертант долучив до аналітики ґрунтовний корпус теоретичних праць присвячених баянному виконавству. Значну цінність для *подальших наукових досліджень* баянного мистецтва мають інформативні додатки, які містять композиторський доробок О. Назаренка, твори з його виконавського репертуару, зокрема у складі дуету та тріо баяністів, а також повний репертуарний список творів студентського оркестру баяністів та акордеоністів Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського. Також подано історичні відомості (*додаток В*) про артистів, яким акомпанував О. Назаренко із зазначенням років їх творчої співпраці.

У дисертації помічені окремі друкарські помилки, що є невід'ємною складовою будь-якого розлогого тексту, проте вони не впливають на якість проведеного наукового дослідження. Для наукової дискусії пропонуються наступні питання:

1. На стор. 55 дисертації зазначено, що оркестр баяністів та акордеоністів під керівництвом О. Назаренка «став творчою лабораторією з дисциплін диригування та інструментування <...> вдалось досягти функціональної відокремленості та барвистого звучання груп оркестру» чому сприяло також введення епізодичних інструментів. Хотілось би уточнити, для досягнення яких художніх чи тембральних ефектів вводилися ті чи інші музичні інструменти у таких творчих експериментах та знахідках.

2. В аспекті розгортання теорії універсалізму Ви обґрунтовано довели, що однією зі складових діяльності Олександра Назаренка була адміністративна та громадська робота. Які риси сформовані на цих посадах мали вплив на творчий процес диригента та роботу зі студентською молоддю?

3. У дисертації творчу особистість Ви розглядаєте з позицій універсалізму. Бажано було б уточнити, які праці українських науковців присвячені дослідженню творчості композиторів-баяністів крізь призму теорії універсалізму.

4. Слушну думку висловлено на стор. 57 про те, що «кожен учень чи студент намагається наслідувати своєму вчителю, бути максимально схожим на нього, але з часом виробляється власна манера виконання з помітними вкрапленнями індивідуальних рис свого вчителя». Ви, Олександр Володимировичу, як продовжувач школи Олександра Івановича Назаренка, які риси неодмінно будете наслідувати в роботі з ансамблем або оркестром баяністів?

Таким чином, актуальність, оригінальність, новизна та загалом висока оцінка дисертації, практична цінність, а також наявність необхідних наукових публікацій за темою дослідження, які в повному обсязі відтворюють основні положення роботи і не мають порушень академічної доброчесності, дають підстави зробити висновок про те, що робота відповідає всім необхідним вимогам МОН України, а її автор Литвищенко Олександр Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри народних інструментів
України Харківського національного
університету мистецтв імені І. П. Котляревського

Голяка Г.П.